

CENTERPARTIET — FRÅGETECKNET FÖR BORGERLIGHETEN

Av direktör UNO MURRAY

UNDER DE senaste månaderna har möjligheterna att få till stånd bättre samarbete mellan de borgerliga partierna och kanske rent av ett gemensamt handlingsprogram för dem såsom alternativ till den socialdemokratiska politiken livligt diskuterats. Detta intresse beror inte bara på det stigande missnöjet med denna politik, särskilt när det gäller skatter och statsfinanser, utan också på de chanser som anses föreligga för de borgerliga partierna att försätta socialdemokraterna och kommunisterna i minoritet i riksdagens andra kammare samt beröva dem också deras nuvarande övervikt vid kamrarnas gemensamma voteringsringar.

Till detta kommer det obestridda faktum, att den allmänna politiska utvecklingen under efterkrigstiden gått de socialistiska partierna emot. Från 1944 till 1956 ökade de borgerliga partierna — låt vara under förskjutningar dem emellan av styrkeförhållandena — kontinuerligt i riksdagsmannaval efter riksdagsmannaval sin gemen-

samma andel av valmanskåren från 42,5% vid periodens början till 50,4% vid dess slut. Vid 1958 års junival, efter upplösningen av andra kammaren, stannade andelen vid sistnämnda siffra, men detta avbrott i en eljest påtagligt jämn utveckling var kanske tillfälligt. Vid 1958 års kommunalval i september (vid dessa val har den socialdemokratiska dominansen varit större än vid riksdagsvalen) ökades de borgerliga partiernas procentuella andel från 47,7% 1954 till 48,1%. Det är inte osannolikt, att dessa tendenser återspeglar allmänna ekonomiska och strukturella förändringar i samhället, som försämrar jordmånen för socialismen, och vilka därför kommer att fortsätta. Frågan, hur den regim skall se ut, som förr eller senare avlöser den socialistiska, är ovedersägligen av aktuellt intresse.

Enligt gamla traditioner företräder högerpartiet krav på borgerlig samling gentemot socialismen. Detta har dokumenterats vid åtskilliga tillfällen. Därför väckte det på en del håll, även inom höger-

kretsar, uppmärksamhet, när partiet i nuvarande kritiska läge framförde kraven på första barnbidragets slopande och den obligatoriska tjänstepensionens avskaffande, eftersom det stod klart, att detta skulle aktualisera menings-skiljaktigheter mellan de borgerliga partierna. Genom högerens deklaration den 9 februari 1960, enligt vilken partiet underströk önskvärdheten och nödvändigheten av borgerlig samverkan och förklarade sig berett att modifiera sina krav i nyssberörda frågor för att jämna vägen för ett sådant samarbete, borde sikten ha klarat. Men reaktionen från de andra borgerliga partiernas sida på denna invit blev inte vad många väntat och hoppats.

Folkpartiet, vilket före denna deklaration så ivrigt pläderat för moderation och borgerligt samarbete, reagerade förvånansvärt negativt. På en del håll i dess pressmisstänkliggjordes högern för bristande uppriktighet, och förringades betydelsen av dess deklarerade samarbetsvilja. De delvis hårda attackerna gav faktiskt intrycket, att högerens deklaration vore något av ett streck i räkningen. Det förbryllande i partiets uppträdande underströks ytterligare av folkpartiledarens svar på högerinviten, enligt vilket hans parti hade för avsikt att framdeles stödja socialdemokraterna mot varje som helst försök att bryta upp den obligatoriska tjänstepensioneringen, ehuru

folkpartiet har förut ivrigt kämpat emot detta system.

Så mycket är väl klart, att fullständig enighet råder mellan partier och grupper om att pensionsfrågan skulle lösas, och att striden endast gällt och gäller på vad sätt detta bör ske. Att motsätta sig den utredning om förutsättningarna för ett frivilligsystem, till vilken högern enligt deklarationen begränsat sitt krav, och vilken även centerpartiet begär, borde inte ha varit nödvändigt från folkpartiets egna utgångspunkter i sakfrågan, eftersom dessa innefattar krav på väsentliga ändringar just i den riktningen av den av socialdemokrater och kommunister genomtruffade lagstiftningen.

Men när det gäller möjligheterna till borgerligt samarbete är centerpartiet nu, liksom förut, det stora frågetecknet. En viss försiktighet i bedömningen av detta partis intentioner och handlingslinjer är befogad, inte bara med hänsyn till det ingalunda betydelselösa faktum, att centerpartiet under en följd av år på 1950-talet uppenbarligen funnit sig ganska väl tillrätta i en regeringskoalition med socialdemokraterna, vars rigorösa tvångs-ingripanden med skatter och regleringar gentemot enskilda medborgare och det svenska näringslivet stred mot grundläggande borgerliga värderingar. Även i oppositionsställning ger partiets åtgärder ett tvetydigt intryck. Högern och folkpartiet kan tydligen ena

sig ett långt stycke om sådana besparingar på statsutgifterna, som är nödvändiga, för att omsättningsskatten skall kunna borttagas från och med 1961 och en grundval för framtida successiva sänkningar av de direkta skatterna kunna läggas. Men centerpartiet, som visserligen också sagt sig vilja ha bort omsättningsskatten, har icke fixerat någon bestämd tidpunkt härför och vill till väsentlig del ersätta denna pålaga med skärpning av de enligt enhälliga sakkunniga bedömanden redan nu alldeles för höga direkta skatterna. Man frågar sig, var partiet står beträffande omsättningsskatten, om sådana skatteskarpnings icke kommer till stånd. För övrigt framstår partiets klassificering av dessa skatteskarpningsavgift som en »budgetsaneringsavgift» som ett mindre lyckat terminologiskt skämt, eftersom alla skatter och statsintäkter ju har till uppgift att »sanera budgeten», och vi dessutom av erfarenheterna fått klart för oss, att inga skatter, som en gång införts, blir tillfälliga utan har en benägenhet att stanna och stiga. Det enda säkra medlet mot en sådan utveckling är ordentliga utgiftsbegränsningar.

En av centerpartiets ledande män deltog i besparingsutredningen och anslöt sig till dess förslag, vilka högern och folkpartiet accepterar som en utgångspunkt för strävandena att hejda den våldsamma statliga utgiftsexpansionen.

I riksdagen har centerpartiet emellertid desavuerat denne sin representant i utredningen och i en rad av frågor tagit avstånd från dess rekommendationer — från visst centerpartihåll under den onekligen uppseendeväckande motiveringen, att besparingsutredningens förslag är ogenomförbart, eftersom socialdemokraterna motsätter sig detsamma! Centerpartiets inställning till den av högern och folkpartiet aktualiserade frågan om avveckling av statens engagemang i LKAB och andra statliga bolag är påtagligt försiktig; inom centerpartiet höjdes under riksdagsdebatten t. o. m. röster rent av för avslag på rent principiella grunder. I den ena saken efter den andra har man anledning att fråga sig, var centerpartiet egentligen står, och vilka dess innersta intentioner är. Det är också signifikativt, att centerpartiet hittills vägrat att före 1960 års val befatta sig med frågan om borgerlig samverkan. Dess målsättning just nu begränsar sig synbarligen till att med eftergivenhet för olika gruppintressen vinna röster från skilda håll samt att till framtiden hänskjuta frågan, på vad sätt och i vilken politisk kombination de förstärkta positioner, på vilka partiet hoppas, skall bli begagnade.

Sammanfattningsvis torde kunna sägas, att det inom högern och folkpartiet finns goda förutsättningar att i samarbete komma ett långt stycke med ändamål att sanera

statsfinanserna på en väsentligt lägre utgifts- och skattenivå än för närvarande och att lösa en rad andra aktuella problem. Däremot måste man ställa sig undrande inför centerpartiet, vilket även i de trängande aktuella ekonomiska och statsfinansiella frågorna visar en tydlig strävan att skilja sig från de andra borgerliga partierna. Detta partis representanter talar gärna i sina framträdanden inför väljarna om behovet av större enskild frihet, hänsyn till den enskilda företagsamheten och sparsamhet i den offentliga förvalt-

ningen men yrkar och ansluter sig i sin praktiska politiska gärning ofta till åtgärder, som ter sig främmande utifrån borgerliga värderingar. För en hel del av dess väljare har ju också anslutningen till centerpartiet då och då efterföljts av brutala överraskningar. Framtiden får visa, vad som ligger bakom partiets manövrerande. Många skulle nog gärna vilja ha klart besked, huruvida dess proklamerade borgerliga inställning kommer att bestämma dess handlande i praktisk politik.